

О.В. Горпинич
(Національний гірничий університет)

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Постановка проблеми. Особливої актуальності набуває проблема знаходження механізму адекватної сьогоденню оцінки якості знань та вищої освіти в цілому. Саме університетські рейтинги є одним з інструментів оцінки якості освіти. Академічна дискусія стосовно рейтингування, його об'єктивності та адекватності вимогам сьогодення активно триває протягом останнього десятиріччя як в міжнародній, так і в національній освітянській спільноті.

Аналіз останніх досліджень. Розробка рейтингів в галузі європейської освіти, вплив глобальних академічних рейтингів на систему вищої освіти присвячено зокрема розглянуто в наукових працях [1, 2, 3, 4, 5]. В той же час будь-яка система європейського або американського рейтингового оцінювання обумовлена метою, яку ставлять перед собою дослідники, і тому спираються на переконання і цінності, відповідно з якими формуються методи порівняння та оцінювання. Тому вітчизняна система ранжування вищих навчальних закладів повинна базуватися на реалізації цілей розвитку вищої освіти з урахуванням вимог Болонського процесу.

Цілі публікації полягають в обґрунтуванні концептуального підходу щодо формування методології рейтингового оцінювання вищих навчальних закладів України.

Основна частина. Рейтинг академічної якості діяльності вищого навчального закладу складається відповідно до деякого набору показників, котрі укладачі рейтингу вважають як такими, що відбивають чи вимірюють академічну якість. Цілі рейтингового оцінювання полягають в наступному [1, 2, 6, 7]:

- сприяння модернізації та гнучкості освітянської сфери завдяки зворотному зв'язку з учасниками навчального процесу;
- класифікація різних типів освітніх закладів, навчальних програм та дисциплін, стимулювання конкуренції між ними;
- своєчасне інформаційне забезпечення абітурієнтів, студентів та батьків, інвесторів, роботодавців, адміністрації вузів, органів управління вищої освіти і суспільства в цілому про порівняльній характеристиці діяльності вузів, що впливає на залучення як державних, так і альтернативних джерел фінансування;
- стимулювання закладу освіти до самооцінки, визначення сильних і слабких сторін його діяльності, підвищення конкурентоздатності;
- забезпечення прав молодшої людини на працевлаштування за рахунок покращення якості освіти.

Деякі недоліки практики щодо рейтингування вищих навчальних закладів України полягають в наступному [8].

1. Номенклатура індикаторів чинної системи рейтингування не містить багатьох чинних ліцензійних та акредитаційних індикаторів;

2. Основний масштабний показник «кількість штатних науково-педагогічних працівників» не виключає можливості одержання різних значень індикаторів в зв'язку з вірогідністю роботи штатного викладача на частку ставки. Важливим індикатором кадрового забезпечення має бути «укомплектованість навчального процесу науково-педагогічними працівниками».

3. Складність використання результатів рейтингування для розробки стратегій розвитку через обмежений доступ до індикаторів системи. У засобах масової інформації висвітлюються лише рейтингові індекси за тематичними напрямками. Але інформація про індикатори системи (вищі навчальні заклади або група) більш важлива. Вони визначають середні значення системи та є орієнтиром, ліцензійним або акредитаційним нормативом.

На наше переконання, удосконалена система рейтингування вищих навчальних закладів України повинна поєднувати різноманітні підходи до оцінки внеску вузів до вищої освіти, навчальний процес і отримані результати, має надавати порівняльну інформацію та поліпшувати розуміння вищої освіти, але вона не повинна бути основним методом оцінки того, чим є вища освіта і що вона робить. Визначення рейтингів дає ринкову перспективу і може доповнити роботу уряду, органів акредитації і незалежних експертних агенцій.

Система повинна бути зрозумілою щодо мети визначення рейтингів і оцінки діяльності цільових груп. При рейтинговій оцінці необхідно використовувати об'єктивні інформаційні джерела і дані, що надходять з кожного джерела з обов'язковим посиланням на нього. Результати визначення рейтингів залежать від аудиторії, що надає інформацію, — студентів, професорів, службовців, роботодавців, і джерел, з яких надходить ця інформація (баз даних, експертних груп, статистичних довідників). Доцільно робити порівняльний аналіз і поєднувати інформації з різних джерел для одержання більш повної картини діяльності кожного вищого навчального закладу, який бере участь у визначенні рейтингу.

При визначенні міжнародних рейтингів варто враховувати можливі відхилення або значні розбіжності окремих індикаторів і показників для різних країн. У таких випадках потрібно коректно формулювати задачу і чітко визначати мету цієї процедури. Не всі країни чи системи освіти однаково розуміють якість підготовки у вищих навчальних закладах. Тому, визначаючи рейтинги вузів, недоцільно наполягати на такому порівнянні.

Методологія визначення рейтингів вузів повинна бути прозорою, відбір методів - зрозумілим і однозначним, включати обґрунтоване визначення показників та чітку інтерпретацію даних.

Показники й індикатори варто обирати відповідно до їх значимості і вірогідності. Вибір повинний базуватися не тільки на наявності, а на можливості кожного індикатора адекватно представляти якість підготовки,

важливі академічні й організаційні характеристики вузів. У кожному випадку необхідно чітко визначити мету використання даних.

Важливо оцінювати не тільки результати діяльності вузів, але й заходи, що до цих результатів привели. Оцінка заходів важлива, оскільки відбиває загальну політику конкретного вузу щодо удосконалення його діяльності. Оцінка результатів дає більш точну картину якості підготовки фахівців, дозволяє докладніше характеризувати навчальні програми. При розробці систем визначення рейтингів має забезпечуватись необхідний баланс між оцінками результатів діяльності навчального закладу та заходами, що до цих результатів приводять.

Необхідно чітко визначити вагу різних показників, що використовуються для оцінки рейтингів університетів, і установити діапазон їх змін. Тобто порівняння діяльності різних вузів повинно проводитися за умови, що всі показники, які використовуються для цього, приведені до єдиної платформи, з погляду їхньої інтерпретації (розмірності), одиниць виміру і діапазонів їх змін.

Під час визначення рейтингів доцільно приділяти належну увагу етичним нормам. Для забезпечення вірогідності та широкого суспільного визнання кожного рейтингу відповідальні за цю роботу повинні бути максимально об'єктивними і неупередженими, а методика оцінки — прозорою та зрозумілою суспільству.

При можливості варто використовувати перевірені дані чи дані, які можна перевірити. Дані повинні бути порівнянними і сумісними для різних вищих навчальних закладів, тобто рівень довіри до них має бути максимальним.

Проводячи рейтингове оцінювання вузів, варто використовувати дані, зібрані на основі науково обґрунтованих методів. Дані, що отримані від нерепрезентативної групи респондентів (студентів або викладачів), можуть неточно відбивати діяльність навчального закладу або якісні характеристики навчальної програми.

У процесі рейтингування крім аналізу кількісних характеристик діяльності навчального закладу, необхідно здійснювати аналіз якісних характеристик на основі процедур і методів експертного оцінювання. У цих процесах потрібно враховувати результати експертизи навчальних закладів і використовувати ці дані для визначення саме рейтингів. Визначення рейтингів повинне бути системою, що постійно використовує досвід експертизи для розвитку методології оцінки.

Значна увага повинна приділятися організаційним заходам, що сприяють підвищенню вірогідності визначення рейтингів вузів. Ці заходи повинні включати організацію консультативних чи наглядових органів, бажано за участю міжнародних експертів.

При розробці та застосуванні системи рейтингування необхідно дати громадськості чітке уявлення про використані фактори і запропонувати вибір як презентувати рейтинги. Таким чином, ті, хто буде користатися цими результатами рейтингу, зможуть краще зрозуміти застосовані показники.

Результати повинні бути скомпоновані та презентовано таким чином, щоб виключити або зменшити вплив помилок, які допущені при визначенні

вихідних даних. Помилки мають бути скореговані, а вищі навчальні заклади, роботодавці та громадськість - інформовані про допущені помилки.

Будь-який рейтинг має дві ключові характеристики академічної якості. Перша полягає в тому, що показники рейтингу обираються його розробниками. Тобто, набір показників у значній мірі залежить від суб'єктивних пріоритетів і цінностей даної конкретної групи розробників рейтингу. Друга особливість полягає в необхідності розташування в порядку, що залежить від значень показників. Тобто, при застосування більш одного показника необхідно або використовувати інтегровані показники, визначати рейтинги за номінаціями [1, 4, 5].

Досвід застосування рейтингового оцінювання світових вищих навчальних закладів [3] свідчить, що при удосконаленні формування системи ранжування необхідно враховувати наступне:

- *мета й аудиторія, для якої призначений рейтинг.* Система рейтингів має функціонувати відповідно до ідеї оцінних випробувань: варто уникати «принципу зірковасті», змагальності, а навпаки – прагнути до співробітництва задля підвищення якості з використанням передового досвіду, захисту інтересів студентів, викладацького складу та керівництва вищого навчального закладу, до просування самої ідеї університету, що ґрунтується на партнерстві та вільному обміні знаннями;

- *порівняння зіставного.* Порівняльний аналіз має здійснюватися за принципом «порівняння зіставним» не стільки на інституціональному рівні, де мають бути представлені різні категорії ВНЗ, а, перш за все, на нижчому рівні, де порівняння можна проводити, аналізуючи більш точні та детальні відомості, процедури (наприклад, навчальні програми, предметні галузі);

- *відбір даних.* Дані мають відображати основні академічні показники (а не вторинні відомості) – вони повинні спиратися на узгодженні визначення, актуальну та старанно перевірену, доступну інформацію. Показники репутації мають бути вилучені із загального переліку, оскільки вони стосуються швидше «віртуального образу», ніж сучасних та об'єктивних відомостей про роботу університету та є сурогатами показників її якості.

Висновки. Дотримання зазначених положень приведе до перегляду деяких особливостей сучасної системи ранжирування та наблизить вітчизняні вищі навчальні заклади до реалізації ідеї «університету світового класу».

Бібліографічні посилання:

1. Берещук М. Науково-методичні основи визначення рейтингу та вдосконалення системи підвищення якості освіти / М. Берещук, Г. Стадник, В. Некрос // Вища школа. – 2003. - №4-5. – С. 31-42.

2. Петрова А. А. Рейтинговая методика в основе мониторинга и управления качеством образования / А. А. Петрова, Р. В. Музыченко // Высшее образование сегодня. – 2005. - №7. – С. 8-10.

3. Пруль Ролан. Рейтинги та ранжирування у вищій освіті: досвід застосування порівняльного аналізу / Ролан Пруль // Вища школа. – 2009. - №12. – С. 71-83.

4. Воробйов Ю. Визначення рейтингу вищих навчальних закладів на підставі багатьох показників / Ю. Воробйов, Вассерман О., А. Пашков // Вища школа. – 2003. - №4-5. – С. 43-47.
5. Яременко О. Методика визначення інтегрованого рейтингу вищих навчальних закладів / О. Яременко, О. Балакірева // Вища школа. – 2001. - №6. – С. 58-70.
6. Ніколаєнко С. Рейтингові системи – складові національного моніторингу якості вищої освіти / С. Ніколаєнко // Вища школа. – 2006. - №3. – С. 3-14.
7. Полозов А.А. Кое-что о рейтинге / А. А. Полозов // Высшее образование сегодня. – 2005. -№7. – С. 4-7.
8. Салов В. Уніфікація інформаційної бази і методології оцінювання потенціалу та результативності вищих навчальних закладів / В. Салов // Вища школа. – 2009. - №2. – С. 51-64.

Горпинич О.В.

(Національний гірничий університет)

ОСОБЛИВОСТІ РЕЙТИНГУВАННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЄВРОПИ

Постановка проблеми. Освіта як найбільш масштабна сфера українського суспільства є визначальним чинником його політичної, соціальної, економічної та наукової організації. Вища освіта повинна стати стратегічним ресурсом покращення добробуту громадянина та забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету держави на європейському освітянському просторі. Реалізація зазначених завдань повинна супроводжуватися національним та міжнародним моніторингом якості освіти та застосуванням рейтингових систем оцінки результативності діяльності вищих навчальних закладів та в освіті в цілому.

Аналіз останніх досліджень. Сьогодні рейтинги вузів стали частиною системи національної звітності й оцінки якості вищої освіти. Через цю обставину у 2004 р. Європейський центр ЮНЕСКО з вищої освіти (ЮНЕСКО — СЕПЕС) в Бухаресті та Інститут стратегії вищої освіти у Вашингтоні створили Міжнародну експертну групу по визначенню рейтингів (IREG). Експертна група у 2006 р. розробила «Берлінські принципи визначення рейтингів вищих навчальних закладів». За більш ніж двадцятирічний період ранжування університетів світу накопичено багатий досвід, сформувалися принципи та методи рейтингування [1, 2, 3, 4].

Цілі публікації полягають в дослідженні особливостей методології рейтингування європейських вищих навчальних закладів.

Основна частина. Показники якості освіти, на яких будується більшість рейтингів, можна поділити на три категорії: успіхи студентів, досягнення викладацького складу й академічні ресурси вузу (табл. 1).